



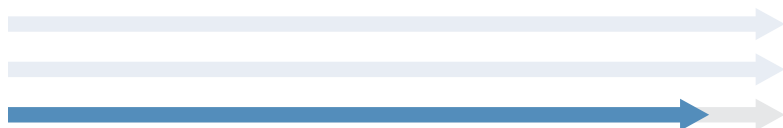
Napút-füzetek

29.

**Mohás Livia**

---

**Irma**



---

# **IRMA**

A lakatlan és roskatag házat legyalulták

---

---

Régen postahivatal működött benne, de erre nem emlékszik senki. Kertjében a gazdasági épület romos. Mikor a földkotró gép belemart a talajba, kifordított három férficsontvázat. A harmadik nem is férfi, csupán kamasz gyerek. Talán szovjet harcosok lehettek, mondták a falusiak. A megszállás kezdetén hosszú napokon át zabráltak és nőket hajkurásztak a katonák. Ha egyedül vagy ketten-hárman elkószáltak az egységtől, akkor bizony előfordult, hogy fejbe csapták őket. Aztán nagy gyorsan elásták. Mégsem lehettek szovjet katonák. Akkor előkerült volna a földből legalább egy csillag, egy gomb a zubbonyról vagy katonai váll-lap. De semmi más, csak egy civil ruha kevés foszlánya, meg egy rubinszínű üvegdarabka virított az egyik nyakcsigolya mellett. Nyakkendőtü lehetett valaha.

A falusiak nem bajoltak a csontokkal. Haladjon a munka, az idő pénz. Ha bűntény volt valaha, már elévült régen, minek ide a hatóság, nem fontoskodtak az építők, könnyedén visszatették a három csontvázat.

A három férfi meggyilkolása nem jellemző Irmára. Csakhogy az ő egykori portáján, a gazdasági épület talajából kerültek elő a férfiak csontjai, rávetül a gyanú. Ha a gyilkosságok után tizenhat esztendővel, a kút mélyén Irma végig-gondolta és kihallgatásra szólította emlékeit, ha ott lenn lepergett a múlt, bizonyára meglepődött azon, hogy emlékeinek iránya egyenes. Összefüggően kapcsolódnak a láncszemek, mintha nyíl irányba mutatnának, és ha ő volt a tettes, amit nem zárhatunk ki teljesen, akkor ott a kút mélyén gondolhatott a három férfira, hiszen a lélek mélyén megőrződnek bizonyos tartalmak.

Akkori házának kertjében rengeteg sarkantyúvirág virított, sárgák, közepük fekete. Tátikák is, fehérek, sárgák, rózsaszínűek. A ház teteje a föld kotrásakor már behorpadt, a virágok helyén szennyes gerendák, ajtóroncsok, mészfoltos kövek. Abban a bizonyos gazdasági épületben valaha felhalmozott farönkök heverték, amiket tél előtt majd felfűrészel és felhasogat valaki, talaja homokos, a léptek itt puhák, mennyezetén gerendák, rajtuk denevérek függtek, irtózott a denevérektől Irma, az itteni csendtől, a homoktól is irtózott, a levegő rezgése talán előre elárult valamit.

Hatalmas lehet a távolság aközt, amilyenek egy ember mutatja magát, és a tett között, amit elkövet. Ha mélyre ásol, található összekötő kapocs az arc és a bűn között.

A falusiak magukénak tartották a postamesternőt. Szerették-e vagy sem, nem lehet tudni, mert Irma szép termetű, fehér bőrű, bátor tekintetű, vonzó ember volt, ám meglehetősen goromba. A postahivatal rácsos kis ablaka mögül pontosan kiszolgálta őket, de ha körülményeskedtek, a kapálástól elnehezült kezükkel lassan kotorásztak a bugyellárisban, vagy valamit nem értettek meg első közlésre, akkor türelmetlenül rájuk hurított. Leteremtette őket. Mind ez rendjén volt, senki se tiltakozott az érdes modor miatt.

Ha a falusi est óráiban meglátogatta valamelyik parasztcsaládot, kecske-tejet vásárolt tőlük, vagy szőlőt, jött Irma a kék kupával meg a szalagos kosárral, letelepedett az ámbituson, beszélt, sokat beszélt, láthatóan minden érdekelte, a paradicsom árától a szüretig minden, nohát, ezek jó pillanatok voltak. Elmeséltette magának ráérősen, hogy mennyibe kerültek a kalárisok, a selyemszalagok, mennyi a bársony és a kasmír métere a nagylány új öltözékéhez, a népviselet tarkabarka és gyönyörű volt abban az időben. Persze amikor

---

---

a három csontvázat föltárták, akkoriban már unalmas városi viganókba és az idomokra ráfeszülő cicanadrágokba öltöztek a lányok és asszonyok, a tarka szoknyák, a pruszlikok, a csoda szép fejfedők, a kalárisok a tájházi múzeumokba szorultak.

A régmúlt és a folyamatosság tette, hogy Irma és ez a falu egytest-egylélek, bár ilyenformán sosem fogalmazták meg összetartozásukat sem a falusiak, sem a postamesternő. Ugyanis Irma apja, szálas, szigorú férfi, egykor tanított ebben a faluban, kántorkodott is a templomban, a fiatalok már nem emlékeztek rá, talán csak a vének. Nyugdíjazásakor vásárolt egy csinos kis villát a városban, elköltözött a feleségével, akinek köszönhető az a villa és minden.

Mert az asszony, Irma édesanyja, oly keményen fogta a garast, hogy a szerény tanítói fizetés, a javadalmi földek terményeinek eladása meg egyéb ügyeségek révén, bár részben hitelre, de megvásárolható lett a fehér falú, verandás, üde kis villa a város kertés táján. Ettől a kaparkodó, garasra vigyázó tanítónétól a maga idején kicsit tartottak a falusiak. De tetszett nekik, némelyiküket szinte elbűvölte. Azért ugyanis, mert nem elég, hogy folyton áldott állapotban volt, ami önmagában tiszteletre méltó, ám ez cseppet sem zavarta abban, hogy naponta járja a falut, hol szép napernyővel, hol kisbundában, mellette a markos cselédlány öblös, nagy fűzfa kosárral és a hátán hátival, a tanítóné asszony pedig kedves könyörtelenséggel behajtott a „egy toppintás, egy rázintás”-nak nevezett javadalmat. Szigorúan, ellentmondást nem tűrően. Legfeljebb némi haladékot adva. Ez még a hol volt, hol nem volt időkben történt, mikor Irma szülei nagyon fiatalok, és a falusi iskolamestert, illetve kántortanítót a falunak kellett eltartania. Minden porta köteles két véka búzát, két véka zabot, két véka tengerit adni, és valahány gyümölcsfa áll egy-egy család portáján, annak annyi termését, amennyi lehullott egyetlen rázásra és egy talppal a fa törzsének toppantásával. Csekély pénzbeli fizetése csak később lett a tanítónak, de régebben jóformán semmi, hacsak a falutól használatra kapott termőföldet nem számítjuk. Ahol gyötrelmesen szegény a falu, sovány a föld vagy lusta a tanító, ott felkopnak az állak. Irma faluja gazdag, a nép itt szorgalmas, de annyira mégsem, hogy a cséplések és kukoricahántások után mindenki azonnal a tanító házához vigye a terményeket, ahogyan ki lett alkudva. Irma anyja azonban nemcsak hogy minden gyümölcsfát számon tartott a faluban és fejből tudta, melyik gyümölcs mikor érkezik, amikor már érdemes a testes cselédlány talpának hatalmasat taszítani a gyümölcsfa törzsén, hanem azt is számon tartotta, hogy melyik család mulasztotta el a két-két véka terményt a kántorlakba szállítani. Akárha a korzón sétálgatna merő passzióból a sárga fűzős cipőjében, nagy haszal, szőke konttyal, napernyővel, finom kis léptekkel és könyörtelen mosollyal járkált a faluban, akár valami adóvégrehajtó.

Irma anyja kicsi volt és proporcionált, amikor éppen nem volt terhes, utána azonnal visszanyerte könnyű és csinos alakját. Irma egy fejjel magasabb nála, nagy csontú, mint az apja, nagy testű, közönségesebb, veszekedősebb, anyja sose kiabált, csak határozottan, legfeljebb kissé csipkelődve irányította a falusiak beszoigaltatását.

Ez volt az a régmúlt és folyamatosság, ami miatt Irmát a falusiak mélyen magukénak tudták, még ha ordítozott is néhanapján velük a posta kis ablaka mögül.

---

Irma újsághirdetés útján találkozott B. úrral, az özvegyemberrel, aki természetes volt, bajszos. Bricsesz nadrág, erős bőrcipő, így állított be a postamesteri hivatalba, és derűsen mondta, van ám neki két fia, azokat is hamarosan lehozza a faluba, bemutatkozásra. Meg is érkeztek, túl hamar talán, a kamaszok, egyik csúfabb, mint a másik, a kisebbnek serkenő a szöszösen nőtt bajusza. A másik hórihorgas. Irmának tetszett a bricsesz férfi, de a két nagy mafla kölyöknek nem örült. Első gondolata az volt, hogy visszaküldi a kedves társaságot oda, ahonnan jöttek. Csakhogy B. úr szép ember volt, egyenes hátú, kidüllesztett mellű, ami kölcsönzött neki némi önteltséget, magassága, akár Irmáé, és úgy nézett hosszan a postamester nő szemébe, hogy annak hirtelen nedves lett a teste. Kitágult az orrcimpája és megemelkedett a mellkasa.

B. úr azonnal tudta, hogy szívesen meglepedne ebben a faluban. Gyümölcsillata volt az utcáknak, benne olykor egy kis ammóniákszag, vidámnak találta, a vidámság roppant fontos volt B. úrnak, a sarkantyúvirágos és tátikás kertet, a csikos nyugagyakat a piros téglás pádimentumú ámbituson. Irmát csak lopva figyelte, értett a nőkhöz, tudta, hogy ha azonnal rámereti szemét a nő mellére, combjára, hasára, akkor a másik úgy érzi: felméri, akár mérszárszékből a karajt, a felsájt, megriad, zsákmánynak érzi magát, még ha ez ilyenformán nem is jut eszébe, mégis elzárkózik. Tudta, kezdetben a nők szemét kell nézni, a tekintetüket keresni, legfeljebb röviden az arcukat és újra a szemüket, meg-megújuló könnyű mosolyokkal, ami azt fejezi ki, tetszel nekem, tetszel. Zöld szemeket látott, kicsi szeplőket, frissen ondolált, szőke haját, amit kissé ügyetlenül szókítettek, meglehet, házilag. Csak bizonytalan körvonalat látott a nő testéből, lábából, éppen azért, mert az arcára és a szemekre összpontosított, halványan érzekelte, hogy nagy csontú, testes és a lépéseiben nincsen összhang, egyik térde mintha merev lenne.

Irma családja nem ismerte meg a három férfit soha, nem szorgalmazta Irma a találkozást, pedig nagyon szerette a familiáját. Talán előbb megbizonyosodni szeretett volna, hogy érdemes-e ezt a három ártatlant a család elé vinni, a darazsas hadban, mikor ők összejöttek, rendszerint zsibongtak, bíraskodtak, izgatottan kötekedtek, mígnem eltörött pár pohár.

Levezés útján értesültek a rokonok B. úrról, Irma mindenkinek megírta, férjhez megy, ám az esküvőre nem hívott meg senkit, lagzi egyáltalán nem volt.

A kút mélyén Irmának úgy tetszett, hogy ő már tudta az elején a három férfi sorsát. Már az apróhirdetés megírásakor tudta. Tudta, ám az ilyen tudás nem oly áttetszően tiszta, mint az, hogy a délutáni gyors ötkor érkezik. Csupán érzés. Borongós, homályos, mint amikor dr. Papp hipnotizál, és valaki rákezd hosszan kinyújtott nyakkal kukorékolni, noha tiszta tudattal nem tenné, mert hiú és büszke, éberem sose hozná magát ilyen helyzetbe. Dr. Papp csak akkor szeretett hipnotizálni, amikor a társaság már fényes pillanatait élte, ha már csilingelt a bor meg a nevetés, akkor kért fel valakit médiumnak. Bussa Kálmánt azonnal el lehetett altatni, széken ülve horkolt, el-elbillent a törzse, gyorsan visszarántotta magát középre, ilyenkor a szokásosnál nagyobb horkantott, majd békésen aludt tovább, Sacit, a feleségét még gyorsabban elaltatta a doktor, „kukorékoljon, Sacika!”, mondta neki, és Saci hosszan kinyújtott nyakkal kukorékol. Máskor azt mondta Papp doktor, „Sacika, most azt kiáltja, hogy él-

---

jenek a tiszazugi asszonyok”, Sacika visszahúzta nyakát a selyemruha zsabója mögé, és elmélyített hangon éltette a tiszazugi asszonyokat, akik egy időben sorra megmérgezték goromba férjüket, azokat a leghamarabb, akik ráadásul elnyomorodva jöttek meg a háborúból, már nem tudtak vagy nem is akartak dolgozni, melankóliába estek, ha mégis kiemelték magukat a süppedésből, akkor káromkodtak és verekedtek.

Irma sosem akart médium lenni, de élénken figyelte Papp doktort, és a médiumok idétlenkedésén jókat kacagott. Széles, szlávos arcán a mosoly szétterült, érezte, amit Papp doktor parancsol, majdnem kukorékolt, majdnem éltette a tiszazugi asszonyokat ő is, jólesett volna, mégsem tette, nem engedte el magát, homályosan talán gyanította, ő ezt nem teheti.

Papp doktor a falusiaknak kedvesen felírta receptre a tyúkszemkenőcsöt, mégis e szelíd megértés az agyondolgozott lábak iránt korántsem homályosította el benne a diabolikus készséget. Azt a különös, nagyszerű és egyben veszélyes tulajdonságát, miszerint, maga sem tudta, miképp, elő tudta hívni az emberekből sötét oldalukat. Nyegle szóhasználatlalt kijelenthetnének, hogy a médiumok képesek voltak eldobni agyukat Papp doktor szavára és olyanokat cselekedni, mintha az árnyékuk jelentkezne a mélyből, amit világos ésszel elutasítanak. Egyszer azt mondta a médiumnak, „aludj, légy az életre kész, végsőt csavarodik a kés”, erre Irma azt felelte, magában persze, elhűződva ült a karos fotelban nem messze a többiektől, „nem a kés, az nem jó, más kell, nem a kés”, ezt felelte gondolatban Pappnak, az meg feléje fordult, hosszan rátekinített. Aztán intett, hogy Irma jöjjön a médiumszékre, de Irma csak megrázta a fejét, nem mozdult, és megint csak gondolatban kérdezte, „de ha nem a kés, akkor micsoda?” Papp doktor ismét Irma felé fordult, ez volt az a pillanat, amikor Sacinak azt kellett kiáltania, hogy éljenek a tiszazugi asszonyok, mintha Papp doktor Irma kérdésére válaszolna. Tehát méreg, gondolta Irma homályosan, és ekkor Papp doktor harmadszor is feléje fordult, és bólintott.

Az est további részében forró, frissen sült herócét hozott a cseléd hatalmas porcelántálakon, dr. Papp nem evett, Irma sem, közben új médium telepedett a médiumszékre, és most a doktor érdekesen forgatta a tudományát. Előhazakodott a tigrisekkel. Nincs semmi köze Papp doktornak Neukomm Ferenchez, szerencsére, hacsak nem reinkarnációja, Neukomm valamikor ugyancsak elámította a vidéki és pesti közönségét diabolikus tudományával, amúgy rendes polgári foglalkozása volt neki is, gépekkel dolgozott, és egyszer Tuzséron a Lónyai-katélyban úgy elaltatta Salamon Elzát, hogy a fiatal hölgyet nem lehetett többé fölébreszteni. Elza sok elveszett tárgy lelőhelyét megmondta akkor, de később hiába volt minden szó, utasítás, könyörgés, a kastélybeliek jajveszéke-  
lése, úgy látszik, a fiatal hölgy jobban érezte magát odaát.

A társaság ropogtatta a forró herócét, dr. Papp jelentőségteljesen Irma szemé közé nézett, hosszan, babonásan, borzongást keltően, Irma visszanézett, zöld szeme összeszűkül, majd kitágult, volt ebben a nézésben düh, szerelem, kíváncsiság, a ragadozó méltósága, doktor Papp az új médiumhoz fordult, de mintha Irmának üzenne, furcsa utasítást adott, amiből a herőceropogatók alig érthettek valamit, sóhajtottak csupán: „nocsak, milyen különös ember.” „És most megérkezik a tigris. Gyönyörű test. Behever a szoba sarkába és figyel. Ön megrémül, felpattan, elfut a másik sarokba, átellenben a zöld szemű ragadozó-

---

---

val”, a segédjegyző, mert ő volt az új médium, rémült arcot vágott, felpattant, és az Irmával átellenes sarokba ugrott, bebújt a sublót és a zöld cserépkályha közé, „helyes” duruzsolta a doktor, „pedig a tigris még nem támad, csak néz, néz, figyel, még nem ugrik, elnéz az ön füle mellett messzire”.

Irma gunyorosan mosolygott, érteni vélte a komisz bókot, a hipnotizőr tigrisnek, zöld szemű ragadozónak látja, vagy talán zöld szemű szörnynek mondta, ami a féltékenység szimbóluma. Nem tudott arról, hogy féltékeny lenne B. úrra, a férjére, átpillantott a férfira, nyakkendőtüje vörös, mint a bor, kéjes gyönyörűséggel kortyolgatott a talpas pohárból, Braun bárónó mindig igényes italokat ad. Irmát megérintette a két erős szó, a tigris és a szörnyeteg, mintha a doktor néven nevezte volna Irma árnyékát.

Mintha meglátta volna a hasadékot a világ és a morál között, a világ: a mókásan ördögi orvos, a herőce, a tigris, Irma és az árnyéka. A morál pedig egészen más, más erő, a szakadék túloldalán. Micsoda abszurditás, a sok kereső ember, kivált ha fiatal, észre se veszi ezt az abszurditást, a nagy különbségeket aközt, ahogyan a világ van és ahogyan lennie kellene. Világ és morál, közöttük a hasadék, a hasadéokban kiábrándultságok, öngyilkosságba torkolló szomoruságok.

Braun néni, aki erre az estére meghívta házába a társaságot, közöttük doktor Pappot, látni kívánta az orvos nem orvosi tudományát, tartogatott érdekes meglepetést a forró herőce után, ezt a forró herőcét voltaképp vacsora után akarta feladni a szakácsnő, de zavar lett azon az estén a konyhában. Kiborultak a rákok a nagy füles kosárból. Mocorogtak a piros és fehér kövezeten, amitől Floki, a tacskó megőrült, üvöltve csaholt, nem lehetett hallani a szakácsnő parancsait, és a kézilány sütni kezdte a herőcéket a hatalmas és lapos tepsiben, amely ott várákozott a zsírral, és mire Floki, a szakácsnő és az inas lenyugodott, és a rákokat összeszedték, akkor látja a szakácsnő, hogy a herőcék tömege már ott ugrál és serceg a forró zsírban, pompásan piroslanak. No, ha megsült, akkor vigyük be nekik, messze még a vacsora, és vacsora után úgylis kapnak fagyalaltot, gondolta a szakácsnő. Bevitték a herőcét, épp amikor az orvos felfedezni készült Irma árnyékát.

A rák Braun néni meglepetése. Nem voltak ezek magasabb rendű homárok, amiket a brit és a norvég partokon varsakosarakban fognak, Angliában rengeteg elfogy belőlük, Braun néni is ott kedvelte meg őket. Ezek a rákok csak közönséges folyamiak, de hogy frissek legyenek, ezeket is élve kell szállítani, mert ha már nem élnek, akkor egy-két óra alatt megromlik a húruk.

Volt Szvjatoszláv Richternek kabalahomárja, nem tudom, miből, műanyagból vagy textilből lehetett, mindenhová magával vitte, csak akkor tette le, amikor kilépett a pódiumra. A homár-korszakában ebbe kapaszkodott, és titok, hogy miért épp homárba. Fiatal korában még mindent emlékezetből játszott, abszolút hallása volt, később ez romlani kezdett, magasabban hallotta a hangokat, kivéve a basszust, amit még mélyebben, elhangolódott, akár az öreg zongorák. Álmában és ébren folyton hallott pár ütem dallamot, vissza-visszatérő zenei frázist, vad ritmusú emelkedő menetet, amely szűkített szeptim akkordra épült, nem bírta ráismerni, kínoztta a dallam, éjszakákat átvirrasztott, gyöttrődve kutatott emlékezetében. Végül rájött: Rachmaninov Vocalisét hallja szüntelen, amely nagy hatással volt rá gyerekkorában.

---

---

Irma a kút mélyén előbb fásult, tompa, érzéketlen, de egyszerre furcsa sóvárgást és zavart vágyakozást érzett a sarkantyúvirágos kert után, akkor ültette a sarkantyúvirágokat meg a dáliákat és tátikákat, miután elvonult az árvíz, hordalékot hagyott maga után, kis sámlin ülve kertészkedett, fájta a térdje, az egyik alig hajlott. Árvízi hordalék volt ez is, amikor betódult a zavaros víz a postahivatalba és a mellette nyíló lakásába, órákig küzdött a tajtékos áradattal, cirokseprűvel zúdította vissza és le a kertbe, hajnalig állt ott, átfázott minden izülete, egyik térdje úgy bemerevedett, hogy később hiába volt az orvosi kezelés, Irma sánta maradt. Sose panaszkodott, sose nyafogott, elviselt mindenféle csapást, mégis az a nyitott kút, ami fenyegetően tátogott Apáka városi villájának kertjében, persze csak így utólag gondolható el a fenyegetés és a kút vonzása. Mégis arra utal a kút, hogy látszat volt az a szívósság, mégsem bírt Irma mindent elviselni.

Árvíz idején a postahivatal telkén a kút vize szennyes lett, a közelben lévő kőhíd nem szakadt be éppen, de a rajta álldogáló Nepomuki Szent János derékig átázott, mikor elvonult az ár, sürgősen ismét feketére meszelték a reverenda alját, a karing alját meg persze fehérre, előbb lemosva róla az iszapos szennyet és csatakat.

Ez a szerencsétlen esztendő ilyen tavasszal köszöntött. A nyáron már ott kávézott a ronda, szösös állú kamasz, a hórihorgas bátyja és B. úr a sarkantyúvirágok fölött Irma ámbitusán. A két fickó hamar felfedezte a gazdasági épület gerendáin a denevéreket. Nem bántották őket, Irma csodálkozott, úgy tudta, minden fiú, akár a fiútestvérei azonnal akcióba lépnek ilyen helyzetekben, tőlük aligha maradtak volna békében ezek a csúf élőlények. Voltak közöttük különösen testes példányok, talán idekeveredtek a Mátra hegyei közül vagy a Bükk hegységéből a *Nyctalus lasiopterus*-félék, ezek szárnytávolsága olykor ötven centire is megnő, éjjel vonuló madarakra vadásznak, igaz, még senki sem látta, mikor az óriás denevér hétszáz méter magasságban elkap egy madarat, a kutatók alig hitték, hogy ez megtörténhet. Találtak ugyan madártollakat a nagy testű denevér ürülékében, aztán később megbizonyosodtak, hogy a mendemonda igaz. Az volt a rend a Bükki Emlőstani Kutató Intézetben, hogy különböző évszakokban vettek vért a befogott állatoktól, kiderült, hogy ősszel és tavasszal olyan elemeket tartalmaz az óriás denevérek vére, mint a lehetséges zsákmányállatoké, a rozsdásfarkú füzikéé, poszátáké és egyéb kis testű madaraké.

Ennek a szerencsétlen esztendőnek volt egy szakasza, az ősz, amikor a szerencse vagy a kegyelem kedvezett, és a falu a jókedvben szinte megbolondult. Korán szüreteltek, a korai bortól rendre berúgtak, verekedések és nótázások, örömteli danászások, a levegőben különös boldogságféle terjengett.

Hasonló hangulat talán tíz esztendővel később ismét beköszöntött, megbolondult akkor nemcsak a falu, hanem majdnem az egész ország. Irma ekkor már nyugdíjas, visszaköltözött Apáka városi villájába, ahol ott az a bizonyos kút a kertben. Győztek a futballisták Angliában. Azt írta az Evening Standard: „Magyarország kifordította sarkából Angliát!” Egy másik angol lap: „Ó, az a hatgólos cséplés!” A harmadik újság: „Titkos reményünk, a Matthews–Taylor jobbszárny olyannak tűnt, mint az íj és nyíl az atombomba ellen”; „Képzeljük el a legjobb skót labdarúgócsapatot a legveszedelmesebb



---

formájában, szorozzuk meg öttel és így lesz valami fogalmunk a magyar válogatotról” – lelkesedett a Manchester Guardian. „Az évszázad játéka!” – Österreichische Zeitung.

A diadaltól mámorosak a kofák, a pártvezérek és mindenki, mámoros Irma is, elolvassa a magyar újságokban még a sportrovatokat is. Novemberben volt a meccs, december elsején jöttek haza a győztesek, éjjel egykor értek a magyar határhoz, sorfalat álltak a szurkolók, Győrött ezrek hurráztak az éjszakában, reggel fél tízkor futott be a vonat a Keleti pályaudvarra, tízezrek lelkesedtek, Puskás, a csapatkapitány felolvasta a kötelező szöveget: „Köszönjük pártunknak és kormányunknak, hogy zavartalanul felkészülhettünk.” Sokan gunyorosan nevettek a hálálkodó szövegen. Még jobban egy felolvasott üdvözlő távirat pártos naivitásán: „Mi, a tatabányai VIII-as és X-es akna bányászai szívünk egész melegével üdvözlünk benneteket. Kérünk, Buzánszky elvtárs, add át üdvözlötünket az egész csapatnak.” Buzánszky ugyanis Tatabányáról jött.

A szabadság kegyelme egy rövid időre megérkezett.

Az a szabadság rendkívüli kegyelme, ha úgy tudunk visszamosolyogni valakire, hogy nincs a mosolyban félelem. Irma a sarokból Braun bárónő vendégségében így mosolygott dr. Pappra, a hipnotizőrre, aki egyébként Zürichben végzett, méghozzá summa cum laude. Idehaza honosította diplomáját, állítólag Pécssett azonnal felajánlottak neki a klinikán professzori állást, de nem, nem és nem fogadta el, visszakíváncozott ebbe a faluba, ahol csodálatosak a szőlők, a bor, Nepomuki János reverendája a hídon, a templomban a Jessze fája oltár, nehezen tudott számot adni e konok visszakíváncozásról, ha nagyon kutakodott a múltjában, legfeljebb addig jutott, hogy CSERÉPKÁLYHA. Ezt persze csak önmagának vallotta meg, élve a gyanúval, hogy más ezt nem értené, pedig Irma értette volna, anyja volt az igazán tehetséggel áldott, a talpraesett és elbájoló, de Irma érzékenyebben fogta fel mások örömét, fájdalmát, értette azokat a kacifántos gondolatgubancokat, amikbe az emberek rémesen bele tudnak bonyolódni. Nem beszélnek ezekről, mint az orvos sem a cserépkályháról, félve, hogy bolondnak tartanák őket, mármint örülnék, és annyit kellene magyarázni, amire nincsen türelem, nincsen érzés.

A szabadság rendkívüli kegyelmében úgy mosolygunk vissza a másikra, mint Irma a doktorra, semmitől se tartunk. A megőrléstől sem. Amitől titokban többen rettegnek, mint hinnénk, még jelezni sem merik társaiknak, nem-hogy kimondani! Rossz jel lenne, előrevetítené a megőrlés lehetőségét. Pedig akik e titkon rágódnak, rettegnek, nem tudják, hogy az örület nem hirtelen támad, ahogyan a nagy testű denevér a füzikére a magasban. Az örület lassan közelít. Sok-sok előjelet küldöz maga előtt, ahogy az ősi királyok küldözték maguk előtt a fullajtárokat, a szálláscsináló szolgálkat, titkos ügynökeiket és minisztereiket, nézzék a terepet, lesz-e piros szőnyeg, fanfár, díszvacsora, szűz lány, ha nem lesz illendő a tér, a lég, az áhítat, a vadkanvacsora, akkor nincsen látogatás. Amikor a maga megőrlésétől rettegő titokban kimondja, attól félek, hogy megőrlök, akkor úgy érzi, beleegyezett, rábólintott az őskirály látogatására. Ha kimondja, ha nem, jövőgetnek a fullajtárokat, a szálláscsinálók, a titkos ügynökök és miniszterek, az apró felejtések, félreértelmezések, érthetetlen dühök és érthetetlen melankóliák, máskor felvillanyozó kedélyek, ok nélküliek, a külső szemlélő számára oktondiak, a lényeg nélküli örök fecsegés, az üldözés

---

---

érzése. Mindenkihez eljönnek ezek a fullajtárok. Néha éveken át jönnek, ahogy Irmához is bejelentkeztek.

Aztán elmennek. Vagy még évekig figyelnek. Fölmérik a táptalajt. A szabadság kegyelme éppen abban áll, hogy amikor még félelem nélkül tudunk mosolyogni, mint Irma a doktorra, akkor még az örületre is félelem nélkül tudunk gondolni, sőt mosolyogni, ekkoriban a szabadság kegyelmének köszönhetően *még választhatunk*. Akarjuk az őskirályt a várba, vagy nem akarjuk? Előbb-utóbb az lesz, amit választunk. Megvannak az őskirály megjelenésének a maga előnyei. Meg a hátrányai.

Amikor a doktor arra a kérdésre akar válaszolni önmagának, hogy voltaképp miért települt vissza ebbe a kis faluba, és egyetlen érve a cserépkályha, akkor valójában élete legelső szakaszának reggeli ébredéseire gondol. Otthon minden szobában cserépkályha állt valamelyik sarokban, a gyerekszobában zöld, a hálószobában bordó, a nagy ebédlő két szemben lévő sarkában egy-egy fehér, a vendégszobában is fehér, ez hengeres alakú, míg a többi kályha téglatest. A szobák belmagassága meglehetősen, és a kályhák szinte a plafonig értek. Amint kinyitotta szemét, boldogan, első pillantása a cserépkályhára esett. Legtöbbször a zöldre nézett, mert a gyerekszobában aludt. A feltámadás volt ez. Az odaadás és megérkezés határtalansága.

Irmában megvolt a készség az odaadás határtalanságára. Több módon is megvolt. Már a félelem nélküli mosoly is engedte sejteni az odaadás határtalanságát, megvolt az erre való készsége abban is, ahogyan a térbe, akár a távoli terekbe bátran nekiindult, még szinte süldő lány volt, amikor kiment a frontra, az első világháborúban, mert az egyik fiútestvérét akarta ott látni, a szürke, nagy gombos kosztümjében csak úgy nekiindult, és egy nagy kofferben rétest meg más süteményeket vitt a háborúba. Testvérünknek édes tésztát vinni a harcvonalba, nohát, ez! Mert mi mást vihet, mi mást tehet, ha érzi magában az odaadás határtalanságát, és ezt mutatni akarja? Efölött könnyezni érdemes. A családban nem lett nagy hiháhu, izgalom, érdekesség Irma fronton jártából. Az anyja finoman csak legyintett, talán irigykedett, amiért ez nem neki jutott eszébe, naponta látványosan siratta ugyan a katona fiát, de a tett mégis más.

A második világháború idején ismét megindult a nagy kofferrel Irma, abban is elemózsiával. A budapesti gettóba cipelte, ahonnan később Braun néni rokonait, aki akkorra már Londonba menekült, elvitték és elemésztették. Különös, hogy Irma a nyilas örök között nemegyszer úgy hatolt át, mint kés a vajon, be és ki, meg voltak számlálva a gettóbeliek napjai, bár még reménykedtek.

„Álmunkban láttuk a tenger alatti termet / s a habléányokat, rőt koszorús lakóit / s megfulladunk, ha majd emberek hangja szólít.”

Irmát nem lehetett csak úgy megszólítani bármiféle embereknek, mintha nem lett volna hatalma felette se nőknek, se férfiaknak, se szabályoknak, se határoknak. „Bizony, mocsok / egy állapot. Mégis, egye fene, / úgy döntöttem nem pusztulok bele” – egy egri költő sorai ezek, elfelejtettem a nevét, sorait Irma szerette kimondani. Bátorsága mégis hamis konstrukción állhatott, mert igaz, nem emberek hangja szólította, húzta, vontta megfulladni később, a vízbe, Irma ekkor már vén volt szegény, az a három férfi, pontosabban kettő, mert a harmadik még kamasz, már rég a gazdasági épület deszkapádimentuma alatt porladt, fenn, a magasban még bőregerek tanyáztak.

---



---

Halak a Dunában, halak a tengerben, rőt színű sellők és elpusztított emberek maradványai lengenek. Halak a tálon, ha kenyérral együtt van a hal a tálon, akkor Krisztus teste, az eucharisztia, ha a hal hátán hajó, azt jelenti: Krisztus és az ő egyháza, és a halak kidugják fejüket a vízből, mikor Szent Ferenc prédikál, és hallgatják. És ott volt két hal, mikor az a nagy csoda történt, a kenyérszaporítás, öt kenyérral, két halacszkával. Korszakváltás történt ott és akkor, a Kos csillagképből a Halak csillagképbe lépett a Föld. A két hal ellentétes irányba úszik, kettős természetünket ábrázolja, az istenit és az ördögöt. Minthogy Isten teremtette az ördögöt, igaz: angyalnak teremtette, csak hogy lebukott az égből. Úszik, mozog, ma is ellentétesen úszik a két hal.

Irma igazi lánya Európának, kegyetlensége a latinoktól jön, bár ő szlávos arcú, de könnyed kegyetlensége latinos, ahogyan a római patrícius a hülye rabszolgát bedobolja a piranáktól, murénáktól nyüzsgő medencébe az átriumház közepén, ahogyan a vadállatok elé hajtják az üldözötteket, szórakoztató gyönyör a latin ég alatt, Irma kicsit merev tekintete, tengerzöld szeme egyet sem rebben, ha a kendermagos nyakát elvágja, olyan ügyesen és rezzenetlenül csurgatja a vért, ahogyan a telefont kezeli, hányingerrel lehet figyelni, mert mi csoda az a szeretet, amelyik így bánik a kendermagosokkal, és itt ez a kettős, egymással szemben úszó természet, mert az ebédre a rántott csirkecomb jó. Keresztbe úsznak a halak. Úgy döntöttem, nem pusztulok bele, mondogatta Irma fiatal korában, bármi veszteség érte, nem pusztulok bele, ez mindig a válasz. Ez a fiatal Irma. A későbbi, az öregedő pedig, úgy döntöttem, hogy megőrülök, úgy döntöttem, hogy megyek a hangok után. De ennek még nincs itt az ideje, addig még várni kell.

Az öngyilkosság Irmát mindig érdekelte. Miért lett öngyilkos Virginia Woolf? Megelőzi-e az öngyilkosságot az agy megromlása? Az ország vezetőinek agyműködését nyilvánvalóan paralizálta Mohács mellett az a vesztes csata, elbukott a sereg, a török már beült a déli várakba, Szendrőn, Zimonyban, Péterváradon s egyebütt, a magyar vezetők meg egymással veszekszenek, ketten is királyok akarnak lenni, Zápolyai János is, Habsburg Ferdinánd is, mindkettőt megválasztják híveik, János megkéri Szolimánt, indítson hadjáratot Ferdinánd ellen, agyament királyok, ott hódol János Szolimán előtt, kíséretében a kalocsai érsek és Werbőczy, a királyi kancellár, alázatosan odaajándékozzák Szolimánnak Mátyás király gyémántgyűrűjét.

Irma indulatosan olvasott, véleménye volt a történelemlről is, bár ez nem lehetett jellemző minden falusi postamesternőre. Gyerekkora óta Apákaért rajongott, aki naphosszat ült a méhes házban tanítás után, vagy hintaszékben a verandán, a napi újságok és a rádió híreinek meghallgatása után bújt a magyar történelmet, Irma a lábánál kucorgott kissámlin, ha Apáka szeme elfáradt, akkor felolvasott neki.

Ferdinánd is hódol Szolimánnak. Ő is csókolgatja a török ruhaszegélyét, ó, Isten az égben, hogy mennyire utálok őket. A folytatás is nélkülöz minden eleganciát. János meghal, és hívei arra kérik Ferdinándot, vegye be Budát, inkább ő, mint a török, csak hogy Szolimán előhada gyors, mint a villám, Buda alá érkezik, innen már az iskolás gyerekek is tudják a történetet, vagyis a cselt, a szultán táborába meghívják az özvegy Izabella királynét és a csecsemő királyt, a vendégeskedés alatt a janicsárok beszállingóznak

---

---

a várba, suttymban lefegyverzik az őrséget, és nagy csendben elfoglalják a vár jeles pontjait, majd az egészet. Szolimán pedig bevonul a budai Nagybaldogasszony-templomba. Mindezeket Irma is elgondolhatta volna. Szerette a történelmet. De azt már nem gondolhatta volna el, ami úgyszintén Budán történt, a forradalom leverése után, 1957-ben, ebben is van öngyilkosság-történet, ami kétséget kizárólag összefügghet az agy megbénulásával. Az egyik jeles író a forradalom bukása után azt javasolta írói körökben, hogy tiltakozásul a szovjet megszállás miatt mindennap egy-egy magyar író legyen öngyilkos.

Leteszem a tollam, leteszem a sarum, a kardom, a ködmönöm, és mindent leteszek, hódolok, homlokot a földre, semmi létemre hódolok azok előtt, akik, mint ez a javaslattevő író, így bekuporognak Thanatosz lombjai alá, képesek megbolondulni nagy, szent ügyekért, legalábbis amit ők szentnek, nagynek hisznek, és az agyparalízis mellett döntenek és elpusztulnak. Felöltik az áldozati gúnyját. Levetik a télikabátot. Izsák Évára gondolok.

Beszélő név: Izsák, az áldozatnak szánt, csak hogy Izsák Éva esetében, a debreceni Nagyerdőben nem jött le az égből az angyal, hogy megragadja, farba rúgja a gyilkost, Izsák Éva kommunista kislány, tizenkilenc éves, hitt a kommunista eszmékben, saját társai ítélték halálra. Egyszerre jeges és tűzforró ez a történet. Lipsitz Lakatos Imre a kommunista sejt vezetője. Hatalmas értelmű, racionalista, óriási lehet az Árnyéka, tudni való: az Árnyék morált nem ismer, a tudattalanból táplálkozik. Ereje nagy. A kislány Szatmárnémetiből menekül Nagyváradra, ott csatlakozik a kommunista sejthez, 1944-et írunk, SS-katonák grasszálnak, igazoltatnak, mintha megszállottak lennének, örökké igazoltatnak, igazoltatnak utcán és utcasarkon, a kislány arcán hebroid vonások, iratai nincsenek, minden pillanatban lebukhat, kórházba kellene mennie, műtétre, de az még veszélyesebb, mondja a sejt vezetője, Lakatos, altatás, kábítás, ki tudja, mit kérdeznek tőle, és felelni fog, zsidó, át fogják adni a hatóságnak, hamar megtörik az SS kezében, elárulja majd a sejtet, amely pedig évek óta gürcöl, tanul, Lenin útmutatása szerint készül átvenni a hatalmat, nem kockáztatunk, mondja Lakatos, a megoldás a kapszula átharapása, gyorsan végezz, a halálra ítélés percében a lány belátja, így helyes, később megkérdi: nincsen más megoldás? Nincsen. A Párt mindenről tud, ezt még hozzáteszi Lakatos, ami igaz, a kivégzés és lebonyolításának leírása benne volt mindig Lakatos személyi dossziéjában.

Bizonyára ezért nem lett belőle soha miniszter. Megborzadtak tőle. Mégiscsak egy elhagyott kislány volt Éva, fáradt lehetett és beteg, nem menekült, és, uramatyám, az a higgadt kérdés: „Nincsen más megoldás?” Nincsen, feleli Lakatos, a sejt rábólint.

Hideg tavaszi nap a kivégzés napja. Nagyváradtól messze kell megtörténnie, a sejtől távol, Nyuszi, a sejt egyik tagja vele utazik Debrecenbe, ott a Nagyerdőben Éva megkapja a kapszulát, engedelmesen szájába veszi, tudja, csak a Nagyerdő sűrű fáinak takarásában kell átharapnia. Nem rúgta tökön Lakatost, sem Nyuszit, télikabátját leveti, Nyuszi ezt visszaviszi Nagyváradra, Révész Éva viseli ezután, Lipsitz Lakatos barátnője, aki azt mondta Lakatosról, Imre nem volt jó a nők számára, Lakatos meg azt a barátnőjéről, hogy „az osztályharc közös folytatásának föltételén nyugodott” ez a viszony.

---

---

„Magatokért bosszút ne álljatok, szerelmeseim – mondja Szent Pál –, adjatok helyet ama haragnak, mert meg van írva: Enyém a bosszúállás és én megfizetek, mondja az Úr.”

Öngyilkosság, megőrülés alkalmasint meg-megjelennek, figyelnek bennünket, nem támadnak, csak figyelnek, körülöttünk vannak, döntésünket várják. Mit lehet tudni? Mit lehet biztosat tudni arról a gyerekről, aki hároméves koráig nem tud beszélni, majd innen kezdve rettentően jól használja a szavakat, író lesz, Virginia Woolf, anyja halálakor tizenhárom éves, nem sír, tartja magát, de hamarosan elborul, megjelenik, akár a meghívott vendég, az öngyilkosság, túléli, később baj van a nő szerepvállalással, nem a lesbikusságra gondolok, hanem a Család Angyalára, a példásan alázatos, szende, naiv, önálló, szemérmes és elbűvölő jelenségre, ez az Angyal mögéje surrant, amikor írni kezdett, szárnyának árnyéka a papírra terült, azt suttogta, kedvesem, ha férfiről írsz, légy megértő, légy gyengéd, hízelegj, szédíts, használd fel nemed minden praktikáját, ne hihesse senki, hogy gondolkodni szoktál, Virginia ekkor megfordult, torkon ragadta az Angyalt és megfojtotta. Pedig tekinthette volna az Angyal szavait hidegen, csupáncsak eszköznek, kivált ezt: ne hihesse senki, hogy gondolkodni szoktál. Akkoriban még féltek a gondolkodó nőktől.

Irma szokott gondolkodni. Véleménye is volt, esze is, közhelynek tűnik kimondani, de meglehet, hogy éppen ezért nem ment férjhez. B. úr azonban nem sokat teketóriázott, két fiával gyorsan beköltözött hozzá a sarkantyúvirágos házba, vígan fogyasztották az ámbituson a kecsketejes kávé, utána B. úr megsimította a bajuszát, középről kezdte a mozdulatot, simított kettőt jobbra, kettőt balra, a jobbra simításnál a begörbített mutatóujj második és harmadik perce fölülről simított lendülettel lefelé, úgy, hogy a mozdulat végénél kissé felfelé kanyarított, közben gyöngéd nyomást gyakorolt a kövér szőrpamacsra, a balra simításnál ellenben alulról indult a lendületes simítás, a végén itt is felfelé kanyarított egyet a begörbített mutatóujj, ettől a kanyarítástól lett kackiás a pamacs. A férfi siettetta a házasságkötést. Nos, B. úr már az esküvő előtt meglátogatta Irmát az ágyában, a természet húsával eljegyezte, elég jól ahhoz képest, hogy Irma eddig úgy sejtette, ez a tett voltaképp érzelmekben egyenlő azzal, hogy az embert elhurcolják, leigázzák, megbecstelenítik. Talán a katolikus nőnevelés miatti lehetett ez a különös képzettársítás. Pedig Irma nem fiatal már és volt néhány jelentéktelen kalandja B. úr ágyi látogatása előtt, az egészen jelentéktelen segédjegyzővel és anyjának udvarosával. Az udvaros az a férfi, aki a falusi tekintetes asszonyok külső szolgája, alkalmas lovak felszerszámozására, hajtására, csutakolására, füvek kaszálására, a lószerszámok fém alkatrészeinek kifényezésére, a bőrrészek bezsírozására, a lovaglónyergek karbantartására, az örölnivalók malomba talicskázására, de alkalmas arra is, hogy kimosakodva, fehér ingben, fehér kesztyűben, lehet cérnakesztyű is, télen kurta, prémes ködmönben, amin lenni szokott néhány csavart sujtás, rézgomb vagy pityke, fogadja az érkező vendégeket, miután azok lekaszálódtak a homokfutóikról vagy hintóikról, télvíz idején kievickéltek birkabőr lábzsákjaikból, nyáron a fehér vászon porköpenyeikből, akkor az udvaros már ott áll az ámbitus lépcsőjének alsó fokán, kezében tálca, azon papramorgó vagy villányi fehér. A fiatalabb udvarossal megtörtént kalandban is megvolt ez az elhurcolnak, leigáznak, megbecstelenítenek érzés, a legmélyebb regisztereken jelentkezett,

---

---

nem kellemetlen toldaléka az eszetlen örömnök, kivált akkor nem, ha a nő tudja, mint ahogy Irma is tudta, hogy ez a kaland semmi, másnap éppúgy leteremti az udvarost, ha csámpásra kaszálja a fűvet, éppúgy ráhurít, ha nem hűti be idejében a villányi fehérét. De B. úr mégis más, mint férj: majdnem méltóság.

Igaz, a pap nem köthette össze fehér selyemstólával a kezüket, nem szentelhetette meg gyűrűiket, merthogy B. úr elvált ember volt. Első felesége, a két fiú anyja váratlanul elhagyta, ám ez csak később derült ki, kezdetben valahogyan úgy csavarta B. úr a bemutatkozást, mintha özvegyember lenne. De a tény az, hogy neje beleszeretett egy ápolónőbe, olyan szenvedélyes kapcsolat lett a két asszony között, hogy B. úrnak erős döntést kellett hoznia. Egyik lehetőség, elcsábítani az ápolónőt, aki ránézésre csábíthatónak tűnt, gyorsan teherbe ejteni, akkor fiainak anyja kiábrándul női szerelméből, és megmarad a családi kötelékben. Másik lehetőség a válás és új feleség keresése. Mint tudjuk, az utóbbi mellett döntött. Az ámbituson kávézgatva, ha mindjárt kecsketejes is volt a kávé, ami B. urat különben sem zavarta, elégedett volt a választásával.

Egészen addig rendben mentek a dolgok, amíg két fatális esemény be nem következett. Más és más mezőben, de mindkettő súlyos tett, Irma szemében mindenképp. Én nem bírok beleegyezni, Fő úr, az ilyen megaláztatásba, győnta Irma a plébánosnak, én nem egyezem bele, Fő úr, én nem, igaz, a természet hűslelkével engem eljegyeztek, igaz, a katolikus nevelés szellemében a jóság állati ereje engem megérintett. De akkor sem tűröm az alávetettséget, kezd úrrá lenni rajtam, Fő úr, az önmegsemmisítés vágya vagy másféle pusztítás gyönyöre. A szegyenem legvégső önkívülete lenne ennek a vágynak beteljesülés, győnta ezt Irma a gyöngyösi barátok templomában, a falu plébánosának sose győnt, megpróbálta szegény Irma a papok segítségével megelőzni a pusztítást. A falu plébánosával Braun néni, a bárónő fogadásain találkozott, meg egyebütt is, Papp doktor hipnotizőr estjein, de a plébános nem értette, mit akar Irma, ahogyan a gyöngyösi barát sem igazán.

Irma látta B. úr tekintetét amikor az rátévedt a faros, begyes falusi lányokra, a tigrisek ott ültek szeme sarkában, ahogyan Irma szeme sarkában is, akkoriban nagyon kerek volt a lányok feneké, és ingerlően elfedte a sok gyönyörű szoknya, a tarka népviselet, ringott a derékon, idesanyám, indíjja be a faromat, mondta a lány, mielőtt elindult a vasárnapi szentmisére, hogy amint kilép a házból, máris guruljon, ringatózzon a sok szoknya a csipőn jobbra és balra, barbár ez a felhívó domborulat, Willendorfi Vénusz, egyeseknek tetszik, másokat taszít, B. úr, gyönyörködött bennük. Irma világosan látta azt is, hogy Braun néni estélyein B. úr akár a nap, vetkőztető szeme rásütött Bergendiné nagyságos asszony sárga selyemruhájának nyakkivágására.

Irma az édesapját, mint mondtuk, Apákának hívta szelíd becézéssel, az apa bámulatosan tiszta férfiú volt. Megvetett minden hitványságot, sőt lenézte a gyarlóságokat, hitványságokat, egyébként a mozi is megvetette, mert szerinte a mozi a nézőket könnyelműsége ingerli és a lelkiülete silány. Egyben-másban emlékeztetett szellemi tartása L. S.-re, Virginia Woolf apjára, viktoriánus és moralista, ámbár rugalmas szellemű volt ez az angol férfiú, de életkora előrehaladásával hipokrita göggé torzult a felfogása, nos, Irma apjára a kötelességtudat, a konzervativizmus és a tisztaság volt a jellemző. A gyermeknemzést is erősen kötelességének tartotta, mint a hódító katolicizmus híve úgy vallotta, kellenek

---

---

a hatalomhoz a katonák, nemcsak mondta, tette, tíz gyermeket nemzett a szellem állati erejével és a természet húslélkével, hatot fölnevelt, a többi meghalt még csecsemőkorában. Irma tökéletes férfinak látta. A hűtlensége elképzelhetetlen. E tekintetben szegény Irma félre nevelődött, mert az imposztor apák lányai úgy érlelődnek, hogy tudat alatt biztosan tudják, ami a valóságban gyakran bebizonyosodik, hogy a férfiak hűségének fele illúzió. Az imposztor apák lányai ritkán ringatják magukat e téren ábrándokba, az okosabbak fenekednek, hogy ők aztán nem, sosem követnek el oly hibákat, amik elriasztanák a férfi hűséget, amiket anyjuktól láttak, hajcsavarós mászkálás kitaposott mamuszban és lompos pongyolában, de bármily vakmerőek később, megittasulva az élettől és tagadva a szerelmi halált, ette meg a fene, sokszor pórul járnak ők is.

A társaság, a rokonok s mind, akik ismerték Irmát, nem gondolták volna, hogy ennyire szigorú a házassági hűséget illetően. Tudták róla, hogy a postán nem tűr semmi hanyagságot, felületességet, ha a falusiak girbegurbán írják a levelek címzését, ha a megnyálazott tintaceruza nyomai csámpások vagy elmosódottak, ad nekik új borítékot, hazazavarja őket, címezzék meg a küldeményt újra. Mégis, Irma hennázott haja, nevetései, könnyed koccintásai alapján nem volt hihető elszánt szigorúsága. Ahogyan Apákánál tapasztalta a határtalan odaadást, a család mérhetetlen tiszteletét, így szerette volna maga is berendezni ezt a mesterségesen összeállt familiát. Fél év elteltével megtanulta elviselni a két legényt, halk fiúk voltak, semmi bajt nem csináltak, B. úr öleléseit komolyan vette, és életre szóló elköteleződésnek remélte, kissé könnyelmű naivitással. Voltaképpen, mint a legtöbb nő, vágyott a saját fészekre. A vénlány fogalma szürke szomorúságot hord, védtelenséget, még akkor is, ha a vénlányból ki lehet nézni, mint Irmából is, hogy nem szorul támaszra, meg tudja magát védeni.

Talán ha két esztendőtt éltek együtt. Irma mintha új világot fedezett volna föl B. úr tekintetében, amint az a selyemruhák nyakkivágásaiba próbált bepilantani. Az odaadás határtalansága megtorpant. Pedig Irmában megvolt erre a hajlandóság. Mégis egyre többször keserűen gondolt arra, hogy talán valamit tennie kell. Lassan rá kell bírnia magát az elkerülhetetlenre, B. úr nem az, akit remélt, B. úrral nem kell teketóriázni, csak még nem tudta, mi az, ami elkerülhetetlen. Különböző emberek éltek benne, egyik a másik után hozta elő az érveit, miképp kell, lehet, szabad vagy nem szabad belefelejtkezni az önpusztítás gyönyörébe és pózába, miképp történhet majd a bosszú, érezte, hogy B. úr előbb-utóbb csalni fog. A zsarnoki ember, az Irmában élők egyike mindenképp a trónra akart lépni. Hevesen igyekezett elfoglalni a döntnök szerepét. Mintha csak arra a pillanatra várna, amikor végképp összeomlik Irma férfiúi hűségbe vetett bizalma, aránytalan a düh erre a gondolatra, nem, mégsem aránytalan, mindegy, a lényeg nem ez, hanem hogy a döntnök ölni szeretett volna. Nem mondhatnánk, hogy Irma azon az éjjelen, amikor megsejtette a saját zsarnok árnyékának szándékát, nyugodtan, elégedetten aludt volna.

Házassága kezdetén, sőt már B. úr megjelenésekor megkezdődött a karperecek, a köves gyűrűk, a medalionok és az illatszerek korszaka, amiket B. úr előtt fölöslegesnek tartott, a hármastól formájú toaletasztalon gyarapodtak a púderpamacsok, az üvegcsek, a körömmollók, mély üvegtálban sokasodtak az ékszerek, hamis bizsukkal összekapaszkodva, megszínésedtek Irma ruhái, többet mosolygott, gyakran beutazott Gyöngyösre a fodrászhoz. A zsarnok vágyá-

---

nak megsejtésekor lassan elhagyta ezeket a hirtelen felvett szokásait. Álmatlan lett. Agya arra hajtotta, hogy következtetéseket vonjon le, érveket sorakoztasson, meghatározásokat fogalmazzon, makacs lett ez az agy, csak ült az álom vize mellett, bambán, és nem merült bele mély bizalommal. Az igazi alvás titka a mélységes bizalom, a jó alvó hülyeségnek tartja, hogy az alvás egyenlő a kicsi halállal, a jó alvó Istenre és nem a vekkerre bízva ébredését, istene így fogja költeni később, a szíve megállása után, és az eszméletvesztés nem riasztja. Bízik környezeté jóindulatában, nem fogják fejbe csapni, kirabolni, lekaszabolni, sem kinevetni, amint meglátják bamba, álommaszatos arcát, leesett állát, gyűrött vánkosságait.

Amire számított, bekövetkezett. Váratlanul kiment a gazdasági épületbe, ennek földjén volt egy négyszögletes, fölemelhető deszkajító, alatta a pinceüreg, ide téltre burgonyát és zöldségeket vermelnek, ki kellene takarítani, gondolta Irma, mielőtt az őszi termés belekerül. Az ajtó nem akart kinyílni, kulcsra ritkán zárták, most sem a zárral volt a baj, hanem az ajtó szárnya magakadt egy ponton. Mintha betámasztották volna belülről valamivel. Végre egy nagy taszítással kinyílt az ajtó, Irma ott látja B. urat és a szomszédból a faros Szidikét rendezetlen öltözékben, kapkodva, kipirosodva. Irma bólintott, megfordult és katonás, ám sántító léptekkel visszamenta a postahivatalba. Üresen, szóltanul múltak a napok.

B. úr bocsánatot kért, Irma nem felelt, nem is hallotta a férfi dödörgését, már új vágy támadott, az egykori függetlenségére áhítozott, amikor a maga ura volt, nem kellett kerülgetnie ezeket az idegen férfiakat itt, akikből, már látta, nem tud családot kovácsolni, és már nem is akart. Szabadulni szeretett volna a kötelékből, pedig a nagyobbik fiú kellemes modorú, a kisebbik az bamba. Ami külsőlegesennek látszik, mint Irma hallgatása, az később elmélyül, amit átmenetinek gondolnánk, az később állandósul, feltesszük az álarcot, ami idővel összeforr a valódi arccal.

B. úr nem látszott zavartatni magát. Nem bocsát meg, Irma? Hát nem bocsát meg. A férfi éppoly lendülettel simította bajszát ebéd után, mint máskor, Irma hallgatása miatt ezek az asztalnál eltöltött idők voltak a legbénítőbbak. B. úr akkor sem zavartatta magát, amikor Irma felszólította csendesen, hogy menjen el innen a fiaival együtt. Nem lehetett távozásra bírni, mintha meg sem hallotta volna a felszólításokat, behelyezkedett a kényelmes életformába, reggeli az ámbituson, csíkos nyugágy a kertben, napilap és szundikálás, ebéd a szőlővel befuttatott filagóriában, napnyugtakor szódás bor és séta a faluban, fecsegés Braun nénivel, vacsora és tücsökciripelés. A fiúk ugyanígy.

Irma egy idő múltán kijött a némaságból. Előbb halkán, fogai közt szűrve, majd egyre hangosabban sziszegte, végül kiabálta: paraziták, ingyenélők, selyemfiúk, semmirekellők, vacakok, lassan belekötött a férfiak minden lépésébe. Ha még sokáig tart ez az átkozódás, sistergés, gyökerekig megkeseredik az élet Irma házában, azonban valami meggyorsította az események futását és a tragédia bekövetkezését. Ismét B. úr ballépése mozdította meg az együttes sorsát, most nem a hűség mezőin.

B. úr hozzányúlt a hivatal pénzéhez, nagyobb összeget lopott, veszélyeztette ezzel Irma szakmai hírnevét és egzisztenciáját. Tűzre olaj az a nevetés, amit B. úr hallatott, amikor Irma azt mondta, ha nem hagyja el azonnal a házat, akkor feljelenti. Baj volt Irma kinevetése, hanem a legnagyobb baj volt a maradás, B. úr nem vette észre Irma súlyos természetét, kérlelhetetlen, latinus kegyetlenségét.

---



---

---

---

# **IRMA EMLÉKEZÉSEI**

Mindig figyeltem a nagy tetteket

---

---

Hogy kerülök én ide, a kút mélyére? Hideg van. Bal vállam, bal arcom neki-nyomódik a kút oldalfalának, lábfejem a szemben lévő falnak, csípóm, törzsem már a vízben, fekszem görbe kiflihez hasonló tartásban. Elakadtam, lassan csúszom lejjebb. A hideg víztől mintha feloszlaná fejemben a ködös fátyol, mintha visszatérne éberségem, ami elhagyott mostanában, igen, mintha visszatérne.

Ez lett volna a nagy tett, ez az ugrás a kútba? Mert gyerekkorom óta megbabonáztak a nagy tettek, az államférfi, a hadvezér, a művész, a misszionárius és a császár, figyeltem Mucius Scaevolát, amint a tűz fölé tartja az öklét, bizonyítandó rettenthetetlenségét, és azt a spártai fiúcskát szemléltem gondolatban, aki medvekölyköt talált az erdőben, a zubbonyába dugta, mert a vezető szólította őket sorakozásra, a vadállat belemart a fiú testébe, aki nem mozdult, mígnem ájultan elzuhant, ekkora fegyelem mámorosan megbabonázott, akár a többiek, magatartásuk a gyönyörig hatolt, akik a tengeri viharban helytállnak, akik csapdába esnek, és akár fél végtagjukat feláldozzák, kimenekülnek, tökéletesen átéltem és a legteljesebben élveztem helyzetüket, tetteiket, bármily fájdalmasak voltak. Mégis volt ezekben valami zavaró, talán mert észrevettem, hogy ők maguk, a nagy tettek végrehajtói és elviselői, ők maguk készítették elő és választották meg az utakat a tetthez.

Lehet, én is magam választottam az utat a kúthoz, Apáka villájának kerti kútjához.

Mint a tölgyfa egyenes testére felfut a borostyán, a tölgyfa a vágy, a cél, a borostyán meg a parányi döntések százai, ezrei, fut és fut, ettől emelkedik minden, ami vágy nélkül, cél nélkül csak fityegne, akár ősszel az ökönyál fenn a levegőben.

Megmerevedve ültem az ámbituson, pillám se mozdult, kerestem a nagy tett lehetőségét. Tizenöt éves lehettem, nem vonzott az, ami a polgárista kislányokat igen, kicsit megvettem őket, amiért jelentőséget tulajdonítanak a cipősarok magasságának, a haj bodrainak, a blúz esésének, az illatszereknek. A világ igenlésének és tagadásának módozatairól ábrándoztam, nem a jogászfiúk szemöldökéről, úgy néztem az életet, mint aminek a mozgását meg kell tanulni, de csak azért, hogy tőlem telhetően magamhoz idomítsam. Egyre nehezebb lett ez a feladat, ahogyan teltek a hetek, a hónapok, ugyanis a nők tettei, akik körülöttem éltek, egyre kevésbé érdekeltek, egyik-másik feladattuktól majdnem irtóztam, ha nem épp undorodtam, de nem mondtam, nem mutattam, tudtam, megrónának érte. Anyám tíz gyereket szült, és ezt iszonyatosnak tartottam. Legidősebb lévén kilencszer volt módom és szerencsétlenségem látni, amint terebélyesedik, növekszik elől az a hatalmas púp, majd bálna nagyságúra formátlanodik. Szégyenletes, minden női szépséget kicsúfol a nők állapotossága, kuncognom kellett, amikor képmutatóan áldásnak hívták ezt az idétlenséget, így gondoltam, és szinte szenvedtem az utálkozástól. Miközben láttam, mennyire becsülik anyámat, Apákánk ilyenkor úgy bánt vele, mintha szent királynő lenne, öcsémnek szó nélkül hatalmas pofonokat adott, ha azok a legkisebb hányavetiséget mutatták anyámmal szemben, szép asszony, mondták az ismerősök, és ilyenkor még szebb, egyébkor is Apáka szerint úgy kell ugrani drága jó anyátok minden intésére, gondolkodás, ellenvetés nélkül, ahogyan a tábornoknak ugranak a bakák.

---

Nem leltem tölgyfát, amint mozdulatlanul ültem szüleim ámbitusán, nem leltem szilárd célt, nagy lehetőséget, amit magamnak kihasználhatnék, ami köré szervezhetném roppant erőmet. Azt még nem tudtam, hogy mi ez az erő, bár testem éppúgy, ahogyan a lelkem, erősebb és természetesebb volt, mint az osztálytársaimé, azoknál hamar eltört a mécses, picsogós kis banda, de nálam soha, emellett valami más erő is létezik bennem, bármi legyen az, annyit tudtam, nem akarom a bálnaságot, arra sosem fogom felhasználni. Papolhatnak nekem anyai dicsőségről, fölháborított, hogy közben az emberek a tények mellett elmennek, képmutatóan áldásról dödörögnek, a tények szemükben semmik: a megrondult bálnanők, a véres szülés, a pelenkák szaga, a folytonos készenlét, ami egyenesen rabszolgaság a poronty miatt, az meg elszív minden erőt, az álom és a szép nyugalom óráit szétvisítja, az éjjel szent óráiban oly kíméletlen, hogy másnap a ház minden lakója karikás szemmel botladozik a kialvatlanságtól, átkoztam ilyenkor a kis rondaságot, aki épp soron volt, hat megmaradt, négy nem, ki tudja, miért nem, mert az a királynóként körbeduruzsolt asszony sok mindenre kész volt, ha valamit akart, és, mint feltételezem, azt a négyet nem akarta, mákony, gyógyszer, nagy párna rászorítva a poronty arcára, az ilyen gyanúkat soha nem firtatták, pedig olykor kézenfekvőnek tűntek. Sose bántották az anyát, mindenki tudta talán, hogy van itt valami becsapás azzal a dicsőítéssel, és békén kell hagyni az anyát, hiszen némely poronty felnövekedve rondán hálátlan lesz épp vele, aki puffadt hassal kihordta.

A nagy tett mikéntjét kutatva, amint az ámbituson ültem mereven, hosszan bámulva az almafát, elhatároztam, anyámat nem fogom követni a szülésben, másban sem, bár többször tapasztalt elszántsága, ha akart valamit, rávetette legbelsőbb lényét valamire, akkor nem ismert akadályt, ebben rokonszenvesnek találtam.

Sokáig vizsgálgattam a hazafiságot, láttam, sokan rendíthetetlenül hisznek a haza áldásos mivoltában, hiszik, hogy a világ népeinél különbek vagyunk, ez mindig kétséget ébresztett bennem. A föld szagát szerettem, talán ez a hazaszeretet. Mert ez a szag más országban más. Ausztriában a Nagy Anya miatt sétáltam sokat, ellentmondásnak látni, lehet, hogy az, mert míg a földi anyák dicsőségét el nem fogadom, sőt szánalommal vegyes megvetéssel és lesajnálással szemlélem őket, ezenközben a Nagy Anyát végtelenül tisztetem. Cerest is, az ősi pogányt, a Földanyát, és akit szinte eksztatikusan imádni tudnék, ha szabadna: Boldogasszonyt, de a vallásom olyan, ami szerint csak a férfiakat szabad imádni. Ausztriába is miatta mentem, Mariazellbe, ott és a környékén sétáltam, nyaraltam, más szaga van a földnek, nem rossz, de más. Ettől honvágyam lett hamar. De bármennyire figyeltem a hazafias gesztusokat, a polgári iskolában, ahová jártam, gyakran lobogtatták a zászlós érzelmeket, versben, szóban, dalban, nekem íztelen, színtelen maradt, akár az a fajta méreg, ami becsempészhető borba, teába, majoránna krumplicsokoléba, nem rontja meg az étel, ital ízét, pedig akár még halált is okozhat, akkor még gyorsabban, ha alkoholt iszik rá az ember nyugtatónak álmatlanság ellen. Mindenre jó a jó ital, persze csak mértékkel, ó, az a mértékletesség, az erények egyike mindenben fontos, allegóriáját jó lenne felfesteni a püspökök szobáinak falára. Éppen mert Boldogasszonyt imádtam és Cerest, ez is táplálta utálatomat az állapotos nők iránt, mert nem láttam közöttük egyet sem, aki megközelítette volna a valódi

---

---

nagyokat. Kicsinyesek voltak, butácskák, birkásak, hihetetlenül szűkagyúak, és a látószög, amit képesek befogni, az alázatosságok, alamuszóságok, ügyeskedés, pitiáner számíttatás, legtöbbször debilis kiskorúakká válnak, akárhány évesek, meg lehetne tanítani őket nagy tárgyak kezelésére vagy gépekkel piszogni, a háború alatt, mikor frontokon harcoltak a férfiek, a nők helyálltak a vasgyárban, a textilgyárakban, mégis hol vannak ezek a Nagy Anyától, sehol, vacak utánzatok. Teleszalad a szám méreggel, ha kisszerűségüket látom, a színlelésüket, ezzel néha a nagyság látszatát keltik, a színlelés tudományát kénytelen voltam megtanulni tőlük, másképp a nő meg nem él erre. Utáltam, hogy a világ a példásan naiv nőket kedvelte, a szendét, a pikánsan szelídet, az angyalian édest, ilyenné kellett volna válnom. No nem, a vastag bokámmal, a bivalyerómmal, nagy mellemmel, kemény nézésemmel? Nem lehetek más, mint vagyok, gondoltam a hajnali ámbituson tizenöt évesen, mikor a Nagy Tett lehetőségét kutattam, és később, érett nőként sem voltam törékeny angyalka, kivált amikor megmerevedett egyik térdem az árvíz után, sántító angyalka, no hiszen. Szégyen az ájulatig, ahogyan hízelegni láttam őket, hízelegni akár rossz szagú férfinak, aki majd bálnává teszi őket, nem is értem, nőtársaim nagyrészt tudatlanok, és a férfiakat ez egyáltalán nem zavarja. Mintha sokan egyenesen kedvelnék nőtársaim tudatlanságát. Az ősi kínai férfi az elkötözött lábú nőt szerette, aki nem volt képes elfutni megnyomorított lábain. Elfutni? Lépkedni is csak rövid távokra. Eme kiszolgáltatottság kiemelte a férfi hatalmát, bármilyen hülye volt vagy girnyó, világíthat a hatalma. A tehetős nagysága. Az akarat nélküli nő talán felfokozza a férfi szerelmi tehetségét? A megnyomorított asszony mellett a nagyság és a hatalom érzését ingyen megkapja. Ezért tett Biberach búgatóport Melinda poharába? Ezért szeretik bizonyos férfiak leitatni a nőt, akkor terelhető, mint a birka, és a gyáva is bátran próbálkozhat. Innen, a kút távlatából már nem kínoz nemem kisszerűsége.

Húszesztendőskoromban a fiatal nők között egyetlen voltam, aki nem kívánt férjhez menni. Polgári iskola után a gép- és gyorsíró iskola következett és a postásistiztképzés felsőbb tanfolyamai. Napfényre kerültek addig rejtett képességeim, annál inkább más érdekelt, nem a fiúk, nem a férjjelöltek. Kíváncsiság, sőt rajongás hevített megtudni a tanfolyamok tananyagát, az ismeretek belső értelmét, a bürokratikusnak tűnő ügymenetek logikus egymásba kapcsolódását, a lényegi rendet, ami benne rejtett az ügyintézés formáiban. A Posta országos hivatalának pontos, időtálló struktúrája, felépítettsége büszkeséggel töltött el.

Másik terület, ami rajongásom kivívta volt, a Szív kultusza. Ez kevésbé terjedt el nálunk, inkább tőlünk nyugatra, a szeretet isteni szimbóluma, amely világmagyarázattá emelte az ember szokványos mindennapjait, a gépírás, a postaügyek, a bürokrácia fölé emeli a percekét, a Szív-kultusz összekapcsolja híveit életre-halálra, a jelennel nem voltam elégedett, most meg, itt, a kút mélyén hogyan is lehetnék elégedett, meg fogok halni, a pániktól rettegek, most még eddig nem közelített, a jövőt nem ismertem akkor még, nem félttem ugyan tőle, de inkább azt tudtam, mit nem akarok, és nagyon érzékenyen érintett a Szív-kultusz, a szeretet után a tisztaságot hirdette mint fontos dolgot, ez meghódított egy időre, a testi önmegtartóztatás pattanásig feszített. Az étel-, ital fogyasztást mérsékelni kellett. Más nem, a testi szeretkezés akkor

---

---

még nem volt benne az életemben. A Szív-kultusz elfogadása után azt hittem, kiszabadultam saját szűk körömből, most már egyszerre vagyok én és a másik ember, bárki legyen az, eggyé váltam vele és velük. Együtt, együtt velük, eggyé váltunk, ugyanabban a mélységben vagyunk, nem tudni, melyikünk szűrta át a Szívet, vagy az sebesített meg minket, az ájulásig átéltem ezt az együttést, minthogy összeolvadtam, összeelegyedtem, hát nyugodt lélekkel tudtam volna elpusztítani kézfegyverrel, méreggel vagy késsel bárkit, ha ezt kívánja tőlem az eszme. Tedd meg, hiszen eggyé váltunk, én és a másik eggyé, furcsa rezgést keltett ez a gondolat a bensőmben, de erről soha nem beszéltem senkinek. Megéreztem, hogy amire általánosságban azt mondjuk, bűn, az lehet jó alkalom a megbocsátásra, és ezzel az erényt szolgálja, alkalmat ad istennek és embernek a jó gyakorlására.

Amikor felolvassák azt a történetet, hogy elveszett a bárány, a pásztor megkeresi, nyakába veszi nagy boldogan és hazaviszi, összehívja barátait, és én itt magamban mindig úgy folytattam a történetet: akkor leölték a bárányt, remek birkapörköltet készítettek a vendégeknek, aztán vígan falatoztak belőle, mert hát ez a rendje a dolgoknak, közben a padra borultam, hogy a nevetésemet eltakarjam, mindig eltakarom az arcom, mert nem csak egyszer hallottam már ezt a történetet, úgy teszek, mint aki elalélt a szent történettől, pedig tudom, hogy a szöveg nem a pörköltzabálással folytatódik, hanem az irgalmasságról szól, az eltévedt bűnös felemeléséről és a megbocsátásról. De ilyen szabadosság és röhöghetnék soha nem kerített hatalmába a Szív eszméjével kapcsolatban. Az a furcsa rezgés a bensőmben, hogy egy vagyok a többiekkel, mámorral áldott meg, titkos gyönyörrel, ilyenkor megengedettnek tűnt bárkit kivégezni, elméletben átéltem a rombolást, kioltom, amit kioltani akarok, ez ünnepélyességet kölcsönzött a pillanatnak, erőt adott, magam mögött hagyhattam a szűkagyú kispolgárokat. Ennek a mámornak idején nagyon szerettem élni, örültem a tejnek, a vajnak, a tisztaságnak, mindennek, komolyan átéltem az irgalmasságot, az isteni irgalmasságot és az emberi irgalmasságot, magam is irgalmas leszek, ha kell, ahogy hozzám is irgalmas lesz Isten, bármit követek el. Meglehet, ez a mélységes hit Isten megbocsátó irgalmában előkészítette és előre megpecsételte B. úrnak és fiainak sorsát.

Szörcsög a kút alján a víz. Iszapos kis kavicsok a számban. Nem erre számítottam. Azt reméltem, mélyebb lesz itt a víz.

A bátorságot tiszteltem, úgy szerettem volna bátor lenni, hogy tett közben megőrizsem hidegvéremet, szenvtelenségemet, ne ragadjon el az izgalom, közönyös legyek, mint Apáka két bátyja, rangos katonák, szép férfiak, szenvtelenül mentek a háborúba, így is haltak meg a gáztámadásban, szenvtelen. Különös emberek lakoztak bennem, néha a trónt nehezen engedte át egyik a másiknak, de azért rendet tartottam közöttük életem végéig, akkor aztán mégsem.

De hiszen ez itt most kissé összevissza beszéd. Irma! Gondolkozz! Hát hogyne lettél volna nagyon is bátor, kétséget nem ismerően hidegvérű, amikor B. urat és annak két fiát elemésztetted. Én lettem volna az?

Konfabulálok? Vagy valóban megtörtént? Itt lenni, a kútban most már megengedhetem magamnak az emlékezést. Nagy tettnek hittem az ő elemésztésüket. Sose mertem beszélni erről, magam előtt is letagadtam.

---

---

Merő tudatlanság azt hinni, hogy másokban nincs többféle ember, pedig van, legfeljebb nem tud róluk az illető. Annál rosszabb. Mert akkor ezek a különbözőek nagyon hülye meglepetéseket okozhatnak, váratlanul. Bennem élt egy precíz, fantasztikusan kötelességtudó, aprólékos gondossággal dolgozó postatiszt. Rezzentelen nyugalommal, sőt jó szívvel vállalta a kényelmetlenségeket, éjszakába nyúlóan készítette az elszámolásokat, a rovancsolásokat, a környéken nem voltak kaphatóak azok a vékony zöld és vékony piros vonalakkal ellátott üzleti füzetek és üzleti könyvek, képes voltam hajnalok hajnaláig vonalazni, hegyes tollal, zöld, illetve piros tintával, előbb persze a megfelelő rovatókat milliméterre kimértem, önkínzó feladat volt, de zokszó nélkül végeztem, akár a nyomdából kerültek volna ki a füzeitem. Ott volt bennem az a másik, a mélabús. Elmélkedett, filozofált, Istenre gondolt és a Szív-kultuszra, gógös, elméletben elpusztította a kisszerűeket, lenézte és kinevette őket. Ott volt az a harmadik, aki meghozatta postán az új regényeket, és olvasott mindent, de ezekről egyedül Braun néniel tudott beszélgetni, a többieket nem érdekelte a könyv, az empriméruhát szerette, meg az illatszereket és karpereceket, pedig a tarka, selyem empriméruha nem volt előnyös, hiszen nagy testű, vastag bokájú, vastag térdű volt, és amikor B. úr megérkezett az életébe, akkor dőzsölni kezdett.

Emprimé ide, harangozó selyemruha oda, mértéktartóan öltöztem, attól való utálatos félelmemben, hogy nem fogadnak be valahol, és visszatetszést kelthetek, aztán magától szétfoszlott ez a félelem, a magatartásom bátor lett, de mértéktartó az is, az önbizalmamon nem rontott sokat, hogy az árvízkor, a vízsöpréskor az ízületeim megfáztak, és megsántultam. Nem nagyon, ám ahogy idővel testem minden szövete gyarapodott, a túlsúly nem tett jót beteg térdemnek.

Nem termett olyan férfi körülöttünk, amelyen Apáka. Magas, vállas, szép alkatú, de nemcsak ez, sokkal inkább a jelleme volt kimagasló, erőteljes és tiszta. Nem volt nyájas, sem szertartásosan udvarias, sokfélét olvasott, szeretett beszélni, a politikáról meg a Himaláját megmászók kalandjairól és egyebekről, szakértelem csengett a szavaiból, amikor hozzászólt valamihez. Meglendítette hintaszékét, és fensőbbeségesen kifejtette, hogy a kavicseszköz feltalálói, az afrikai ősemberek, nem csupán zsákmányszerzésre használták eszközeiket, hanem fajtársuk megölésére is, és a pekingi Prométheusz, aki megtanult tűzzel bánni, arra is használta a tüzet, hogy testvéreit megsüsse, a rendszeres tűzhasználat első nyomai mellett megtalálhatóak megpörköldött ősemberi csontok. Add közelebb a sört, Irma, mondta Apáka, és azzal folytatta, hogy az emberiség legtöbb tagja ilyen ma is, mint a pekingi ő. Apákanál nem láttam különbet. Házasságom B. úrral növelte iránta a tiszteletemet. Ó, a házasságom keservei, a bosszúságok! Az a különös, hogy most, itt, a mélyben nagyon lassan tudom visszaidézni emlékezetembe, ami történt. Volt idő, amikor egyáltalán nem tudtam felidézni.

Apáka hintaszékben ült, sörözött, és beszélt a háborúról meg a pekingi gyilkos Prométheuszról, akkor gondoltam ki, tizenöt évesen, amint merev testtartással néztem az udvart, hogy a szaporodás nem az én ügyem, a bálnatestű terhes nők visszataszítóak, és kerestem valami nagy tett lehetőségét, amit felnőttkorban végrehajtok.

---

A nagy tett rég elkövetődött akkor, amikor erőm és bátorságom kellő súllyal bírtam összpontosítani, és képes lettem kilépni B. úrral kötött házasságomból. A kilépésnek a mélységes vétek volt az ára. Nem ment el szép szóra, hát akkor mit tehettem volna.

A verandás városi házat Apákától megörököltem, amikor ő meghalt, elhagyott, akkoriban mentem nyugdíjba, és ideköltöztem. Drága Apáka „kedves felesége”, anyám, még élt. Hidegen hallgattunk éveig. Egymás mellett. Vele annyira tele volt a porta, a kert, még ha nem beszélt, csak hallgatott, akkor is megtöltötte lénye a szobákat, de még az ablakok melletti beugrókat is, sose láttam ilyet. Néha ordítottam vele. Engedte az őszibarackot fonnyadozni, tele lett a veranda musicákkal. De csak felemelte gógösen az orrát, nem kiabált vissza, sosem volt közönséges. Nagyon lesóványodott, és egyszer csak elaludt.

Ekkor kezdődtek a hangok, a kútból jöttek, szállingóztak. Áthívtam Toller-nét a szomszédból, hallja-e ő is, de ha bárki itt volt nálam, ami ritkán történt meg, többnyire egyedül voltam, ám ha nem, akkor csend volt a villa kertjében, csend a kútban.

Egyszer nagyon piros volt az ég alja, a verandán ültem, Apáka hintaszékben, hallottam, többen beszélgetnek a kútban, akkor gondoltam dr. Papp doktorra, a hipnotizőrré, ő biztosan megértené, mit takar ez a visszhangos dialógus, de Papp doktor akkor már elköltözött a faluból, és teljesen nyoma veszett.

És ma reggel innen indultam el a kúthoz.

B. úr és fiai halála után előbb el akartam futni, elszakadni a sarkantyúvirágos kerttől, a denevérekkel teli pajta mellől, ámbitustól, rajta ugyanolyan fonott székek voltak, mint Apáka ámbitusán, elszakadni a csinos postahivaltaltól, aztán épp fordítva gondoltam, az a szándék is felbukkant bennem, hogy megvásárolom a falutól a házat, kertet, a denevéres pajtát a titokkal együtt, gondoltam, biztonságosabb lenne őrizni a mély vétek holtjait, aztán mégis másként döntöttem, Apáka verandája jobban tetszett, mint őrizni a titkot, nem siettem, megfontoltan, lassan hagytam el a falut.

Mégis félttem a nagy tett után, nem a felfedezéstől, attól kevésbé, a félelmem bennem volt, mintha valamit megbontottam volna a nagy tettel. Az jó érzés, hogy meg bírtam tenni, bátorságom sose hagyott el, akkor sem, amikor a kisebbik fiú táguló szemmel rám bámult, apja már lecsúszott a földre a karosszékéből, előbb az asztalra zuhant felsőtestével, majd kínlódva fölemelte magát, oldalra billentette törzsét, így zuhant a padlóra, a kisebbik fiú tudta, mi történt, nem mert mozdulni, sóbálványá vált, csak a szeme élt, benne a rémület, és lenyelte mégis az ételt, ez a pillanat és tekintet lett volna a legalkalmasabb bátorságom elvesztésére, de nem, végigvittem, amit akartam. Belülről jött a félelem, billent valami súly, libikóka módra hintázott, figyeltem befelé, mint egy ismerős otthonba, amely most ismeretlenné vált. Családom nőtagjai takarékosak, becsvágyóak, háztartási elszámolásaiikkal bajmólnának, és ha idegesek, akkor porolgatják csecsebecséiket és a festmények cirádás keretét. Vajon ezek a fiatal és idősebb matrónák képesek lettek volna a nagy vétekre? Nem valószínű, és ez fölénk emel. Amikor belecsöppenek nőrokonaim világába, találkozom nyers gyakorlatiasságukkal és ennek ellenkezőjével, az érzelmes,



---

rigófüttyös, levendulás és képmutató lelkükkel, nevetnem kell rajtuk, annyit mernének kockáztatni saját boldogságukért, miszerint egyszer nem tíz pengőt, hanem tizenkettőt költenek cipőre vagy finomabb sajtokra, meglehetősen, nincs is igazam, mégis kinevetem őket.

Fájdalmam a tett után egyre növekedett. Mintha a dráma végén a függöny mögül váratlanul előlépne még egy szereplő, aki nem volt a színlapon, és ez megbontott bennem valamit, húzódott, görcsölt, fájt. Már a tett után a harmadik vagy negyedik napon elkezdődött. Az e napokat megelőző pár nap lehetett volna a boldog felszabadulás, de nem volt az. Célszerűen gondolkodnom kellett, mit mondok, hol vannak ők, ha kérdezi valaki, miképp viselkedjek, honnan szerezzek pénzt, hogy B. úr zsványságát helyrehozzam, ugyanis B. úr meglopott. Belenyúlt a vaskasszába, kivett hivatalom pontosan, gondosan számon tartott pénzéből, véletlenül a zárban hagytam a páncélszekrény kulcsát épp akkor, amikor B. úr szépen vasalt bricsesz nadrágjában Budapestre indult, némi kapkodás volt a reggeli készítésekor, azonnal észrevettem a hiányt, de akkor ő már Gyöngyös felé utazott, és két nap múltán karikás szemmel jött vissza, volt mersze visszatérni.

Rettenetes lett volna, ha ekkor jelennek meg főnökeim kasszarovancsolásra, ezt váratlanul szokták megtenni. Meglopott, tehát ilyen formában is meglopott, vérlázító, sokkal vérlázítóbb, mint kikapóssága és hűtlensége, amivel ugyancsak meglopott, bár más területen, ahol a férfihűség, Apáka tulajdonsága oly magasan trónolt magánoltáronon, onnan puffant le B. úr, már akkor inogni kezdett, amikor belefeledkezett az úriasszonyok selyemdekoltázsába, aztán lezuhant, mikor váratlanul benyitottam a gazdasági épületbe, és ott a szomszédék Szidijét tapogatta. Ám a pénzlopással valóban megpecsételte a sorsát.

A falu nem vett észre semmit. Ha mégis észrevett volna valami gyanúsat, akkor se szól semmit. Tudnak hallgatni. El tudják ásní úgy, de úgy, amit elásni jónak látnak, hogy nincs az a csendőr, aki szóra bírja őket, ha ők nem akarják. Biztos voltam bennük. Külső nyugalmam nem változott, sem az apróhirdetésről nem tudtak, sem másról, a megcsalásaimról és a meglopásomról nem beszéltem senkinek. Mikor *mindenen túljutottam*, még csak új lakatot sem vettem a denevéres gazdasági épületre, csak épp annyit mondtam Kerekes Józsinak, a levélkihordónak, miután reggel megjött, és megkérdezte, hát B. úr meg a fiúk még alszanak, majdnem azt feleltem neki, alszanak bizony, de mennyire, és milyen mélyen alszanak, ám hangosan azt válaszoltam, visszamentek Pestre, rokonuk jött értük autóval, vitték a csomagjaikat is. Rejtve benn volt ebben a vitték a csomagjaikat kijelentésben, hogy végleg eltávoztak. Kerekes Józsi, a levélkihordó, gondolom, elvitte a hírt, amikor átadta a címzeteknek a levelet, a falusiak tudomásul vették, nem kérdeztek semmit. Nem voltak terhemre illetlen kíváncsiskodással.

Én voltam terhemre magamnak. Ott voltak azok a hatalmas, kopott kosarak! Fűzfa kosarak, hátikosarak, amiket sose használtam, talán anyám háztartásához tartoztak egykor. Amikor Apákaival beköltöztek a városba, akkor a kosarak hozzám kerültek. Egyik éjjel arra riadtam, hogy talán kevés földet tettem a három testre. Felöltöztem az éjszaka közepén, és a kosarakkal, ásóval, lapáttal lementem a kertem végébe, ahol patak fut csendesen, partja homokos, könnyen lehet lapátolni. Megtöltöttem a kosarakat, egyszerre csak egyet bírtam

---

felcipelni a gazdasági épületbe, felemeltem azt a bizonyos ajtót. Ott feküdtek egymás mellett rendesen, betemetve, eltemetve, mert már a tett után rájuk halmoztam azt a földet és homokot, ami a zöldségek vermelésére szolgált. De újból és újból lezúdítottam a homokos földet, és mentem, cipeltem a következőt.

Ez a szenny és vétek a faluban maradt örökre. Jó, hogy nem szerelmes városomban esett meg B. úrék kivégzése.

Szájamig ér a víz, forró testtel léptem át Apáka villájának kertjében a kerti kút kávját, egyenes testtel zuhantam, vigyázállásban, aztán mégis megfordulhattam valahogy zuhanás közben, mert most az oldalamon fekszem. Fázom. Ordítani fogok a rettegéstől, a pániktól, nem a haláltól félek, hanem ettől a megoldhatatlan helyzettől félek, amibe belekevertem magam, attól, hogy itt maradok örökre, akár csapdában a vad. Hogy kerülök ide?

Eger a szerelmes városom, ha eszembe jut, elodázom a pánikot, olyan, mintha valaki piros zekében, aransujtásokkal, magas huszárcsákóban, lakkcsizmában, tizenkilenc esztendősen rajongana egy előkelő szépségért, Eger csupa előkelő kiszögellés az épületeken, a tereken, de a parkok gömbölyűek, néha lovak patkójának csattogása hallatszik, emelkedett muzsika száll ki a barátok templomából, fasor van a Káptalan utca két oldalán, az élet városa, míg az a falu az elsötétülésem helye és ideje, haláltalaj van arra mindenfelé, bár szép ott a táj, mégis meggondolatlanul dicsérik, meg nem engedhetően, mert azon a halálos talajon az embereket, akik oda kötődnek, mert oda születtek, vagy a munkájuk miatt vagy egy házassági hirdetés következtében oda botlottak, folyamatosan agyonnyomja őket ott valami, a táj vagy a levegő. Én otthon éreztem magam azon a haláltalajon, mégis, ha a falun végigsétáltam, azt mégsem akartam, hogy ott közöm legyen valakihez, már a tett előtt sem akartam, mintha már akkor előkészítettem volna helyzetemet, hogy a függetlenségembe bele ne tekinthessenek a falusiak. Az a falu mégis az enyém volt a híddal, rajta Nepumoki Szent Jánossal, Braun néni ciprusokkal körülvelt nagy házával, Eger, a vágyott szép város sose volt így az enyém, csak szerettem volna, de ez a falu, ahol a könnyörtelenséget elkövettem, ez nagyon az enyém, talán éppen ezért. Volt lelki fájdalom, sokáig, de mégis, olyan igazi büntudatom soha, mert hát, ugyan kérem, milyen kicsiség volt az én könnyörtelenségem, ha a rómaiakra gondolok, a tízezer vadállat, a tízezer gladiátor és a mérszárlások, katonai táboruk palánkján ellenségeik levágott feje sorakozott, micsoda kép, micsoda bűz, nem is értem, miért nem ásták el azonnal őket, a sok erős férfi karjának semmi az ásás, gödröt ásni a talajba nekik semmi, bezzeg egy nőnek nehéz, a tenyerem megsínylette, pedig az üreg régtől megvolt ott a zöldségek téli elvermeléséhez, csak az alját kellett kibővítenem, mégis sok volt, három golgotai testnek kellett a hely, és amíg egyenként kihúztam oda őket az ebédlőasztaltól a sarkantyúvirágos kert útjain, a dáiátövekbe beleakadtunk, majdnem pirkadatig tartott, nem vagyok én sehol a rómaiak kegyetlenségéhez mérve. Ez az egész esemény egy nagy nulla, a mérgezéssel együtt. Az üregbővítéssel együtt, néha így gondolom, és a legyőzött megérdemli sorsát, hiszen kinek-kinek több alkalommal is megjelenik a válaszut, eldönthető, legyőzött vagy győző akar-e lenni, elpusztítsa-e önmagát vagy tülelmedjen önmagán, a belső géniusz és a belső démon dübörög ilyenkor.

---

Nekem ez az időpont, a választás pillanata, sokszor lett világos, akkor is, amikor B. úr meglopott. Precíz kasszám meglópása az egyik, a másik a férfi-hűségbe vetett örök és naiv hitem szétmállasztása, szerettem volna elpusztulni, ám ez a keserű vágy csak egy napig tartott. Aztán úgy döntöttem, inkább ő. Szívesen megmutattam volna B. úrnak utódai holttestét, de ezt nem tehettem, fizikailag erősebb volt nálam. Vele kellett kezdenem és nagyobb fiával. Ahogy a halálnak perceiben lepereg előttünk egész életünk, mondják, úgy pereg le előttem B. úrnak és fiainak elpusztítása itt, a kút mélyén, ahol már semmi sincs, csak sekély víz és kavics.

Fel kellett volna tűnnie valakinek a környezetemben, hogy mire készülök. Ha másból nem, akkor abból, hogy a döntés után, kivált a tett elkövetése után nagyon fegyelmezett lettem. Máskor hamar felemeltem a hangom, ha a levélkihordó ügyetlenkedett, ha a paraszttaszonyok, akik a háború alatt szaporán jártak a postára, sóvárogva várták uruktól, a frontról a tábori levelezőlapokat, házilag szőtt vászontörülköbe varrták a frontra küldendő csomagjaikat, jöttek, álldogáltak az ablak előtt, fejkendőjük homlokukba húzva, rájuk ripakodtam, mit tébláboltok itt, majd viszi Kerekes Józsi a tábori lapot, ha jön egyáltalán, azok csak vártak, aratáskor, csépléskor este jöttek, fáradtan, de jöttek, ordítottam velük. De a tett idején nem. Fegyelmezett lettem.

Mikor minden lenyugodni látszott, úgy gondoltam, no, most már elegendő a föld és a homok a sírjaikon, és tiszta a gazdasági épület talaja, akkor az egyik csendes éjjelen hasábfákat hordtam a felemelhető és lecsapható ajtó tetejére a túlsó sarokból, csendesen mozogtam, mint a macska, rend és tisztaság mindenütt, és akkor rám tört vagy inkább rám kúszott lassan, fokozatosan az eddig sohasem tapasztalt irdatlan szomorúság. Fájdalomhoz hasonlítható, ám nincsen helye, mint a fog-, a gyomorfájásnak, az lokalizálható, de ez nem, csak mélyen, keservesen, múlhatatlanul fáj. A kisüsti pálinka egy pár percig segít, de hamar felszívódik bennem, és utána üresség marad, ami ugyancsak kegyetlenül fáj. Erős vagyok, mint a bivaly. Sokat, sokszor kellett innom, hogy valamennyire használjon, rájöttem, ez nem mehet így tovább, lelassultam, el-eltévesztettem a telefonkezelés fogásait, rossz helyre csatlakoztattam a hívásokat, ismét és ismét nyitva felejtettem a kis páncélszekrényt, ami soha elő nem fordulhatott volna, kivétel az az egyetlen alkalom, mikor B. úr Budapestre készült, akkor, azon a reggelen csábítóan tárva maradt az ajtaja, mintha kínálta volna magát a sok bankó, és B. úr valóban meglópott, talán én rendeztem egyenesen így a dogokat, akkor már túl voltunk Szidike tapogatásán. A pálinkázás idején egyik reggel rémülten láttam, hogy éjjelre nyitva maradt, tárva-nyitva a páncélszekrény ajtaja, odaugrottam, arra gondolva, hogy éjjel itt járt valaki, de nem tűnt el belőle semmi. Az arcomon is felfedeztem némi puffadást, kiöntöttem a pálinkát. De aztán ismét nyitva maradt a páncélszekrény ajtaja. Mintha vártam volna, hogy B. úr megjelenjen és lopjon meg újra, ismét és ismét, mintha valami bennem erre vágyott volna.

Eszembe jutott François Mauriac, könyvet írt Thérèse-ről, aki az urának lassan-lassan adagolta a mérget, arzént csöpögtetett férje gyógyszerébe, elhúzta a tettet az időben. A ház felsőbb szintjén lapított a szobájában, onnan hallgatózott, mialatt a férfi odalenn öklendezett és kínlódott. Ellenszenves megoldás, megvettem Thérèse-t. Nem a tette, hanem a lapítása miatt. A ma-

---

gam részéről a gyors és egyenes cselekvéseket és szavakat kedvelem, a bátorságot, ahogyan a katonák, nagybátyám és öcsém, mi aztán tudjuk, ha életben akarunk maradni és a magunk módján élni, akkor vannak helyzetek, mikor kegyetlenség nélkül, de annál határozottabban bele kell vágni a bajonettet, bizony bele kell vágni amabba, még akkor is, ha nem gyűlöljük vadul, talán alig is ismerjük, ahogyan a háborúban sem ismeri egyik derék családapa a másikat. Nem gyűlöltem B. urat, ha mégis néha, akkor is csak egy pillanatra, hanem a terhemre volt rettenetesen, utamban volt, és ráadásul szörnyen untatott, és attól a perctől kezdve lenéztem, mikor megvilágosodott előttem, hogy semmi köze sincs Apákám karakteréhez. Drága apám inkább éhen hal, de nem nyúl más pénzéhez. Inkább megtanulja a szeretkezés nélküli létet, és aszkétát csinál magából, de nem csalja meg feleségét, nem csipkedi titokban a cseléd valagát. Azt a nyomorult Thérèse-t azért is kiállhatatlannak tartottam, amiért elhazudta valamiképp a dolgot, egy életen át szenvedett, megbánta és mégsem, olyan hosszan büntette önmagát egész életében, olyan hosszan, amilyen hosszadalmasan mérgezte a férjét, éppen úgy. Én, itt a kút mélyén, még mindig nem bántam meg semmit. Azaz mégis. Azt bánom, hogy odaengedtem a házamba azt a három férfit. Nem kellett volna. Úgy odaragadtak, nem tudtam másképp megszabadulni tőlük.

Miközben mindent megpróbáltam és megpróbálok, hogy bírjam a fájdalmat. Kitétetett figyelemmel vittem végbe minden cselekvést, amit a gyilkosságokig szerettem. Úgy öntöztem a sarkantyúvirágokat, mintha valamennyi fő ezreket érő gyémántbross lenne, aminek csiszolásán, fényezésén, ápolásán milliárdok múlnak, vagy mint sebészek az agy járatait, finoman, összpontosított figyelemmel, mert élet és halál múlhat minden mozdulaton. Így végeztem a hivatali munkámat, lassan visszaszereztem régi biztonságomat, amit a kisüsti pálinka elorozott tőlem, a házimunkával ugyancsak különös gondossággal babráltam, ám az ételeim ízetlenek maradtak. Néha felsóhajtottam csendes örömmel, hogy, istenem, újra szabad vagyok! De a jó érzés azonnal elröppent, újra elfoglalta bennem helyét a fájdalom. Birtokolni akartam, persze, hatalmam érezni a nyavalyás három férfi felett, a hatalmat, amit anyám oly elegánsan tudott gyakorolni Apáka és az összes kölyke meg a fél falu fölött, engem kivéve, nem sikerült, nekem nem, dögvész lett belőle, nem, soha nem bírtam azt a fenntartás nélküli imádatot megérteni, megérezni, amit sugallt nekem Mariazell, miszerint csak szeretni kell, és nincs semmi más.

Megpróbálkoztam más fájdalomcsillapítással is, nyúztam a gramofont, a hanglemezeket, ordított, jajgatott, kacagott a Bajazzók, a japán kisasszony és a többi nyomorult balfék, jajongott a sok becsapott, csalódott hülye. És nem használt semmi.

Egyszer csak meghallottam a kisebbik fiú hangját. Mintha az utca felől hívta volna a bátyját, annak nevét kiáltozta. Éppen a japán kisasszony énekelt a rádióban, akkor nem a lemezjátszón fújta a maga siralmát, gyorsan lehalkítottam a rádiót, és füleltem. Semmi. Ettől kezdve fél füllel az utca zajára figyeltem. Csendes falu volt az, ha búcsú, szüret vagy lagzi nincs, akkor fullasztó a csend. Mégis néha, inkább alkonyatkor, a kisebbik fiú kiáltott. Néha nagyon messziről. Távolodott? Vagy közeledett? Figyelmeztette talán a testvérét. Az asztalnál is figyelmeztetni akarta, amikor az apja már lecsúszott a székről, a fiú látta, és

---

szerintem tudta, mi történt B. úrral és mi történik vele is, mégis lenyelte a már a szájában lévő majoránnás krumplifőzeléket, az ajtóra bámult, a bátyját várta, akire mindig várni kellett az asztalnál. Sose bírta abbahagyni, amit éppen csinált, most kivittem neki az ételt, az ámbituson szerelte a kerékpárját, hálásan nézett rám, leült a kőre, térdére vette a tálcát, rajta az étel, a harmadik kanál után lehanyatlott a feje. A falnak támasztottam, alkonyodott, vacsoraidő, vártam, míg sűrűbb lesz a sötét, és kihúzhatom a gazdasági épületbe. Ő lett az első az üregben.

Miután beköltöztem a városba, Apáka villájába, itt is a kisebbik fiú hangja fogadott.

Víz és hideg kavics a számban.

Gyakran láttam a kertben a kisebbik fiút. Sétált, mesélt, nem értettem, intett a kezével. Ködös lett a fejem, zavart és bizonytalan. Láttam Apákát is, megterítettem ettől kezdve rendesen az ünnepi csészékkel, vártam uzsonnára.

Eljött a mai nap reggele, kinéztem a veranda ajtajából, a kerti kútból szólított Apáka. Tisztán hallottam, hívott. Itt, a kútban szakad fel most minden emlék, világosabban kirajzolódik, ami odafönn ködben állt. Erről a helyről veszem szemügyre iszonyú vereségem.

**M**ohás Livia író, pszichológus. 1981-től jelennek meg regényei.

Családragényei: az emlékezet és az álmok világába vezetnek. A régi, vidéki, úri famíliák fejlődésrajzai. (Az oroszlanos kert, Magvető, 1981; Zuhog, zuhog a hó, Magvető, 1983; Rókvadászat, Magvető, 1985; Imre és Irén, Magvető, 1987, Jesze fája, Argumentum, 2003.)

Asszociatív regényei: a történelem, a mítoszok, az ember külső és belső labirintusába kalauzolnak. (Theodora, Magvető, 1995; Jusztinianusz, Pont, 2000.)

Esszéi: lélektani problémákat elemeznek írói stílussal. (Író olvasónapló, Új Kiadó, 1995; A táncos, a politikus, a nő, Széphalom, 1998; A váltakozó idő, Kortárs, 2000; Ha kút mellett ülsz, Kortárs, 2006; Álomkönyv, Argumentum, 2005.)

Ismeretterjesztő pszichológiai könyvei: elsősorban a fiataloknak szólnak, de a felnőttek számára is érdekesek lehetnek. (Mit tudsz önmagadról?, Móra, 1975; Találkozás önmagunkkal, Móra, 1979, Ki tudja, mi a siker?, Móra, 1986; Ki vagy te?, Saxum, 2007.)

Pszichológusi felfogását tekintve Carl Gustav Jung híve. Gyakorló bölcsészpszichológusként ma elsősorban felnőttekkel foglalkozik. Az egyéniségre szabott, szuverén életvezetés és az önismeret foglalkoztatja.



Irma sokkal többet és jobbat érdemel, mint amit ábrázolni tudtam sorsából. Az itt olvasható írásból csupán a borzalom látható talán, az, hogy szigorú megfontoltsággal megölt három embert. Ennél gonoszabbat alig tudok elképzelni. Mégis szeretem Irmát. Rémmregény? Nem. Irmában, mint valamennyiünkben, egymást átszőve él Lucifer–Ádám, Faust–Mefisztó, Batman–Joker. Irma sokkal grandiózusbabb, mint amit láttatni tudtam. Összetettebb, komolyabb. De végül nem bírja el saját tettének súlyát, meghibban. Sajnálom, bocsánat Irmától és az olvasótól, hogy csak ennyire telt.

Napkút Kiadó Kft.  
1014 Budapest, Szentháromság tér 6.  
Telefon/fax: (1) 225-3474  
E-mail: napkut@gmail.com  
Honlap: www.napkut.hu

Felelős szerkesztő: Szondi György  
Szerkesztő: Bognár Antal  
Szöveggondozó: Kovács Ildikó  
Tördelőszerkesztő: Szondi Bence